

Transferuri fundamentale

„Proba maturizării Economiei este să realizeze conexiuni epistemologice cu pachetul științelor sociale.”

Maturizarea Economiei nu este atestată, cum susține credința modernă, de folosirea Matematicii. Sensul maturizării ar trebui să fie dat de întărirea capacității Economiei de a reflecta cât mai adecvat complexitatea inefabilă și volatilitatea inevitabilă ale obiectului ei de studiu.

Puterea cognitivă a Matematicii se dovedește prin aplicare în sisteme omogene, neutre față de timp, cu mișcare repetitivă și cauzalitate liniară. Matematica rămâne ea însăși imatură în materie de surprindere a structurilor complexe, dinamice și cu feedback negativ, cum sunt și sistemele economice. În plus, Matematica operează cu reduții cantitativiste care denaturează însăși esența proceselor sociale.

Fenomenul uman nu este matematizabil. S-ar putea ca partea antropică a lumii să fie calculabilă în vreun fel, dar încă nu beneficiem de un atare instrument. Matematizabil este lucrul uman, adaosul artificial prin care omul complementarizează naturalul. Dar și acest lucru este făcut într-o manieră marginală, prin măsurare indirectă. În decelarea esenței fenomenelor sociale, Matematica acoperă intrumental relevanța cogniția circa un sfert, completitudinea adevărului fiind atinsă prin alte forme, mijloace și practici ale gândirii umane.

Ceea ce reușește Matematica în Economie este să aproximeze, fără să stăpânească eroarea și să predicteze, fără să dimensioneze incertitudinea.

Eroarea și incertitudinea din spațiul economicității sfidează funcțiile raționale ale matematicii. Configurarea Economiei între determinanții fluizi ai motivațiilor și volatilitatea răspunsurilor individuale în acțiunea randamentală limitează utilitatea cognitivă și operațională a instrumentelor matematice. Modelul intelectual de cunoaștere rațională nu este eficient într-un univers delimitat de cauze multistratificate conjunctural și consecințe disipate aleatorii.

Acuratețea informației, consistența tiparelor cognitive și coerența explicațiilor nu pot fi atinse în grade acceptabile de relevanță de metoda matematică în Economie. Dependența de subiectual a dozajului dintre avantajele și dezavantajele combinării resurselor îndepărtează Economia de Matematică.

Proba maturizării Economiei este să realizeze conexiuni epistemologice cu pachetul științelor sociale. Lucrul acesta înseamnă, pe de o parte, ieșirea Economiei din fundătura cognitivă în care a ajuns urmând calea Fizicii Mecanice, după aventura iluministă a spargerii corpului Filosofiei Naturale și, pe de altă

parte, recuperarea dimensiunii subiective a spațiului economicității prin legătura firească cu Antropologia, Psihologia, Sociologia etc.

Din Biologie Economia nu prea a luat, fără ajustări precaute, teoriile de bază. Evoluționismul în Economie a intrat din Sociologie, via Spencer. Specificul orizontului problematic al Economiei are semnificații prevalent sociologice. Noțiunea de subzistență, bunăoară, care particularizează spațiul economicității, are sens biologic indirect. Când vorbim de nevoi, ne raportăm de regulă la reflecția lor culturală, deci privită prin prismă sociologică. În Economie, nevoile au legătură cu ceea ce este distinctiv uman, nu strict biologic. Reperele înțelegerii nevoilor sunt situate pe aliniamentele condiției umane, muncă, lucru, acțiune. Nu vorbim confortabil în Economie de condiția animală, care are sens doar alăturat noțiunii de supraviețuire, ca stare cronică. Subzistența face din supraviețuire o stare potențială.

Economia se gândește în fundamente fără raportare la supraviețuire. Darwin se ocupă de supraviețuire, iar când vorbește de om în acest context se limitează la instincte. Rezonanța culturală, de gândire conștientă, rațională a condiției umane creează o turbulență cognitivă când o abordăm alături de natura umană. Doar că lucrurile sunt greu de despărțit. Natura umană evoluează pe dimensiunea culturală, în direcția fabricării artificialului, a propriei naturi, fie și prin deturnarea naturii naturans. Natura animală este natura naturans, dar ea nu are propria cultură (natură artificială).

Locul de conjuncție dintre natura naturans și natura artificială este pur și simplu natura umană. Fundamentele Economiei au legătură cu această conjuncție inefabilă. În Economie structurarea conjuncției este esențială, înainte de toate ca aranjamente acționale în jurul raportului (studiat genial de Jung) dintre conștient și inconștient, dintre Rațiune și Instinct. Drept consecință a acestei constituente, Economia urmează și tipare ale finalității randamentale prin contribuția nematematizabilă a emoțiilor, a opțiunilor cu fundamente nonlogice.

Kahneman și Tversky au explicat algoritmi condiționali rezultați într-o relație complicată, cea dintre gândirea rapidă și gândirea lentă. Una este rapidă pentru că ține de reflexele naturale ale supraviețuirii (animalului și vânătorului) din vremuri fără memorie culturală, cealaltă este lentă pentru că își construiește argumente, apelează la discernământ, optimizează, calculează, și asta începând cu Epoca Axială, dar consistent de trei secole.

Gândirea rapidă vine de la sine, fără calcule, ea vrea totul, deodată și poate să piardă în ordinea lucrurilor orice, chiar iremediabil. Această gândire face frenezia vânătorului, care mișcă economia de cazinou. Este responsabilă de majoritatea deciziilor și este de fiecare dată la originea exceselor. Exuberanța irațională și opusul său panica izvorăsc din această gândire. Statistic, fenomenologia economică este în proporție de trei sferturi produsul acestei gândiri necomputabile. Gândirea lentă trebuie provocată, angajează costuri înainte de

profit. Este calculul antreprenorial în efectuarea pasului următor în confruntarea cu forțele invizibile care fac piața.

Dubla tipologie a gândiri acoperă integral teritoriul economicității. Economia trăiește cu ambele stări ale naturii umane. Matematica alege gândirea rațională. Biologia este la ea acasă doar în prima formă de gândire. De întregul dialectic, care contează ca realitatea la scara unu pe unu a fenomenului uman, se ocupă Psihologia, ajutată de Antropologie.

Sociologia subîntinde interstițiile întregului, având și ea, la fel ca Economia, încercări de alianță cu Logica, Matematica etc. Sociologia cantitativă repetă soarta Astrologiei și, asemenea Economiei cantitative, ajunge o notă de subsol a Matematicii.

Marin Dinu